

ZUZKA
ŠULAJOVÁ

OHĚŇ

V SRDCIACH

TATRAN

ZUZKA
ŠULAJOVÁ

OHĚŇ
V SRDČIACH

TATRAN

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2020 ako 5258. publikácia
a 139. zväzok edície Slovenská tvorba.

Vydanie I.

Prebal a väzbu navrhol Peter Zentko.

Zodpovedná redaktorka Eva Melichárková

Jazykové redaktorky Adriana Oravcová, Marta Bábiková

Technická redaktorka Eva Zdražilová

Sadzba RS servis, Bratislava

Vytlačila Těšínská tiskárna, a. s., Český Těšín.

Rukopis tohto diela vznikol s finančnou podporou Literárneho fondu.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

u. fond
na podporu
umenia

Publikáciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

All rights reserved.

Autor © Zuzka Šulajová 2020

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2020

ISBN 978-80-222-1128-4

*Prial by som si, aby som Ťa do tohto nezatiahol. Prial by som si,
aby som nepovýšil osud svojej vlasti nad Teba. To kvôli mne Ťa čaká
strašný život plný nedôvery, osamelosti a ohrozenia.*

Budeš žiť bez lásky, opustená a nešťastná. Kvôli mne...

*Dal by som všetko, dal by som polovicu svojho života, keby sme mohli
spolu utiecť niekam do hôr a tam skrytí žiť, až kým by sme nepomreli.*

V láske a dôvere. Lenže už je neskoro. Ja zomieram a Ty zostávaš.

Svoju lásku k Tebe, Rina, si beriem so sebou na onen svet.

MLADEN

Abecedný zoznam postáv

Skutočné historické postavy sú označené hviezdičkou.

*Abaffy, František	cestovateľ, vzdelanec
*Albert Sasko-Tešínsky	manžel rakúskej arcivojvodkyne Márie Kristíny
*Alexander Leopold Habsburský	uhorský palatín, brat cisára Františka II./I.
Andreas + Giselda	prešporský pekár s manželkou
Anna	dcéra zvolenského podslúžneho
*Bajza, Jozef Ignác	kňaz, spisovateľ, slovenský národovec
*Batsányi, János	básnik, burič
*Batthyányi, Jozef	ostrihomský arcibiskup
Bedekovičová, Marija	milá Janka Lackoviča
*Belgiojoso, Louis Charles de	rakúsky diplomat vyslaný z do Nizozemska
*Belnay, Juraj Alojz	slovenský profesor práva a majiteľ prešporskej tlačiarne
*Bernolák, Anton	kňaz a jazykovedec
*Berzevici, Gregor	slovenský učenec a cestovateľ
*Bianchi, Madeleine	komorná cisára Leopolda II.
*Bianchi, Vincent Fridrich	brigádny generál v Prešporke
*Bonaparte, Napoleon	generál, politik, vodca, francúzsky cisár
Branimir a Doria	gričský kováč s manželkou
Cerullová, Irena	dvorná dáma na viedenskom dvore
*Cobenzl, Ludwig von	rakúsky diplomat
*Degen	viedenský kníhkupec
*Ehrenstein, Wilhelm	nadporučík
Fándly, Juraj	kňaz, mysliteľ, vzdelanec
*Fedák, Michal	uhorský plukovník slovenského pôvodu z Jasova
*Fekete, Ján	zvolenský podslúžny
*Ferdinand Karol Habsbursko-Lotrinský	lombardský miestodržiteľ, syn cisárovnej Márie Terézie

Filip	pohárnik na viedenskom dvore
*František II.	rakúsky cisár, uhorský, český, chorvátsky a slavónsky kráľ; syn Leopolda II.
*Fröhlich, Dieter	rakúsky podmaršal
*Géci, Štefan	zvolenský župan
*Gotthardi, Franz	šéf rakúskej tajnej polície
*Grassalkovič, Anton	uhorský veľmož
*Hackel, Johann	podnikateľ, vzdelanec
*Hadik, Andrej	cisársky poľný maršal slovenského pôvodu z Turca
*Hadik, Karol Jozef	cisársky plukovník slovenského pôvodu, syn Andreja Hadika
*Hajnóci, Jozef	právnik z Modry
*Hans Axel z Fersenu	švédsky diplomat, milenec kráľovnej Márie Antoinetty
*Hebenstreit, Franz	rakúsky nadporučík, vzdelanec
*Hirgeist, Ferenc	uhorský vzdelanec
*Horváth, Jakub	uhorský právnik
*Jozef II.	rakúsky cisár, uhorský, český, chorvátsky a slavónsky kráľ; syn Márie Terézie
Júlia	Katarinina komorná
Kai	synovec prešporského obuvníka
Kalman	dvorný lekár Jozefa II.
*Karol Ľudovít Rakúsko-Tešínsky	arcivojvoda, vojvodca; syn Leopolda II.
Kastner, Jonas	syn prešporského obuvníka Mathiasa
Kastner, Mathias	prešporský obuvník, vdovec
Katarina	hlavná hrdinka
*Kaunitz-Rietberg, Wenzel Anton von	rakúsky štátny kancelár, poradca cisárovnej Márie Terézie i cisára Jozefa II.
*Kazinczy, Ferenc	vzdelanec, promadár, škôldozorca
Klara	sestra prešporského obuvníka Mathiasa
*Krály, Josip	chorvátsky básnik
*Lackovič, Janko	kapitán cisárskej gardy, chorvátsky vzdelanec, básnik
*Lackovič, Lacko	brat Janka Lackoviča, chorvátsky vzdelanec
*Landerer, Michal	slovenský tlačiar, nakladateľ, kníhkupec, pôsobil v Pešti a Prešporke
*Leopold II.	rakúsky cisár, uhorský, český, chorvátsky a slavónsky kráľ; syn Márie Terézie

*Ludovít XVI.	francúzsky kráľ
*Mack, Karl	rakúsky generál
Maczkó Orlyovicsová, Katka	matka Istvána Orlyovicsa
Maczkó, Rózsa	sesternica Istvána Orlyovicsa
Maja	Katarinina služobná
*Makk, Domokos	zememerač a matematik, mních katolíckeho rádu sv. Pavla
*Mária Antoinetta	francúzska kráľovná
*Mária Kristína	arcivojvodkyňa, nizozemská miestodržiteľka, predtým uhorská miestodržiteľka; dcéra Márie Terézie
*Mária Ludovika	manželka Leopolda II.
*Mária Terézia Neapolsko-Sicílska	manželka Františka II.
*Martinovics, Ignác	srbsko-maďarský profesor, vzdelanec, josefinista
*Metternich, Klemens Wenzel Lothar von	rakúsky železný kancelár
*Migazzi, Krištof Bartolomej	viedenský a vacovský arcibiskup
Mladen	Katarinin chorvátsky brat
*Molinari, Krištof de	dvorný lekár Leopolda II.
*Murat, Joachim	generál, Napoleonov švager
*Németh, János	uhorský prokurátor
Novoselová, Jelena	Vrhovacova sestra
Ogiński, Aliana	dvorná dáma na viedenskom dvore
Orlyovics, István	hlavný hrdina
Orlyovics, Józsi	otec hlavného hrdinu Istvána Orlyovicsa
*Orsini-Rosenberg, Franz Xaver Wolf I. von	rakúsky štátny kancelár, pobočník cisára Jozefa II.
*Öz, Pavel	uhorský vzdelanec
*Pálffy	veliteľ mesta Prešporok
Peltelová, Anuša	Martinovicsova družka
*Pergen, Johann	šéf rakúskej tajnej polície, minister
Pötofolová, Barbora	komorná dcéry zvolenského podslúžneho Anny
*Raimondi, Livia	herečka, milenka cisára Leopolda II.
*Reischach, Tadeáš von	barón, rakúsky minister
*Révai, Ján	uhorský biskup zo Sklabine a Blatnice
*Riedel, Andreas	učenec, josefinista, šľachtic
*Rudnay, Alexander	ostrihomský arcibiskup, hrdý Slováč
*Salbeck, Karol de	rakúsky pomocný biskup a generálny vikár

*Schulmeister, Monsieur Charles	Napoleonov najlepší špión
*Smetanovič, Karol	slovenský vzdelanec
*Solárčik, Alexander	vzdelanec z Göncu
*Spielman, Anton von	barón, pobočník cisára Františka II.
*Súľovský, Melchior	slovenský vzdelanec z Rakovca nad Ondavou
*Szentmariay, František	uhorský vzdelanec, absolvent Košickej kráľovskej akadémie
*Szigray, Jakub	spišský gróf
*Szlávy, György	hlavný slúžny Biharskej župy, brat Jánosa
*Szlávy, János	hlavný sudca Šomodskej stolice, brat Györgyho
Škerlec	gričský župan
*Thugut, Johann Amadeus Franz de Paula von, Freiherr	rakúsky diplomat
*Török, Ludovít	gróf slovenského pôvodu
*Úrményi	uhorský sudca
*Versegly, Ferenc	básnik, cestovateľ
Vesna	dcéra gričského župana
*Vrhovac, Maksimilijan	chorvátsky biskup, vzdelanec, jozefinista
*Wratislaw	pobočník arcivojvodu Karola
*Württembergská, Alžbeta Wilhelmina	princezná, manželka cisára Františka II.
*Zinzendorf, Karl von	rakúsky minister financií
Žofa	komorná cisára Jozefa II.

Edičná poznámka.

Autorka uvádza mená historických osobností z čias rakúskej monarchie v pôvodnom dobovom tvare.

Prolog

Toskánsko, Florencia, september 1775

Prekrásny palác Pitti na juhu Florencie nenavrhol nik menší než chýrny architekt Brunelleschi, preslávený stavbou svetoznámej kupoly florentskej katedrály. Od Pittiovcov ho odkúpili nemenej známi Mediciovci, spravili z neho svoje rodové sídlo a rozšírili ho o ďalšie dve krídla. A keď vymreli, palác sa napokon dostal do rúk kráľovského rodu.

Nádhernými chodbami neustále prúdilo obrovské množstvo ľudí – od služobníctva, lokajov či komorných až po aristokratov. V rozľahlých, zdanlivo nekonečných záhradách plných rôznorodých stromov, rozkvitnutých krovín a kvetov, o ktoré sa intenzívne staralo množstvo záhradníkov, sa naháňali traja chlapci.

Toskánsky miestodržiteľ stál v okne svojej pracovne a sledoval troch šantiacich synov. Myšlienky Petra Leopolda Habsburského sa však vracali k dávnyim spomienkam na týždne strávené v chladnom Uhorsku v obkľúčení divokých hôr a lesov plných zveri. Ich pizmo priam cítil až sem, do slnečného Toskánska rozvoniavajúceho vinohradmi a olivami. Mäkký matrac strohého zvolenského zámku sa zachvieval pod vášnivými stonmi mladých tiel túliacich sa k sebe láskou, o ktorej vedeli, že nemá nádej. Ukradli si kúsok šťastia a nikdy sa nemali dozvedieť, aké by to bolo, keby sa pokúsili ponechať si ho.

Arcivojvoda Leopold frustrovane tresol rukami do podokenice. V srdci mu horel oheň, je to len pár krátkych mesiacov, čo ho v ňom zažalo to dievča. Hruď mu zvierala obruč vlastného pôvodu. Nezrodil sa na to, aby si mohol robiť, čo chce. Ani len ľúbiť, koho chce.

Toskánsky miestodržiteľ sledoval, ako sa jeho dvaja synovia bezstarostne naháňajú a za nimi zo všetkých síl beží štvorročný arcivojvoda Karol. Leopold sa zachmúril. Dieťa je vážne choré. Nesmie sa namáhať.

Leopold naliehavo zazvonil a nakázal lokajovi privolať Karolovu guvernantku. Aspoň si má na kom vybiť frustráciu.

„Doneste mi horúcu vodu a víno,“ rozkázala pôrodná babica a ustarostene pozorovala rýchlo slabnúcu rodičku. „Milostšlečna, musíte sa snažiť. Nebojte sa, nezomriete mi tu, rozumiete?“

Žena na slamovom lôžku v záhradníkovom domci nereagovala. Evidentne nerozumela po taliansky a pôrodná babica zase nerozumela slovám, ktoré na ňu to útle žieňa vysypalo. Niečo z toho bola latinčina, čo-to zachytila, ale málo na to, aby sa s ňou dokázala v tom jazyku rozprávať. A tak hovorila po taliansky a vkladala do svojich slov všetku rozhodnosť, vrúcnosť a istotu, ktorú v sebe ťažko dolovala, aby mladá žena z jej tónu vycítila, že sa nemusí báť, že na to nie je sama.

V skutočnosti mala babica obavy. Žena bola vyčerpaná a pôrod ťažký. Dieťa sa zakliesnilo a otočilo kostrčou dopredu. Babica ohmatávala jej zdurené brucho. Skúsenými rukami sa snažila dieťa vrátiť do správnej polohy. Nedarilo sa jej to. Keď jej záhradníkova žena doniesla, čo žiadala, vsypala do vína trochu prášku. Rozmiešané víno podala rodičke. Tá sa zoslabnutou rukou načiahla za pohárom. Kým hltavo pila, babica jej podopierala chrbát.

„Trochu rozdrveného imela na posilnenie,“ mumlala neprítomne. „Niektoré ženy ním vyhánajú z tela nechcený plod... Vo veľkom množstve doháňa k šialenstvu... ale v správnom pomere urýchľuje pôrodné sťahy,“ vysvetľovala a dôkladne si umývala ruky pred samotným pôrodom.

Poutierala rodičke mokré čelo. Masírovala jej brucho, snažiac sa dieťa ešte v lone otočiť hlavičkou von. Záhradníkova žena také čosi jakživ nevidela.

„Zhlboka dýčajte, moja milá.“ Slová sprevádzala gestikuláciou. Čiernovlasá žena pochopila a snažila sa poslúchnuť. Spod zlepených vlasov sa jej valil pot. Z búrkových očí sa na nepekne zrúmenené líca gúľali slzy. Z popukaných pier vychádzali stony, nárek a pri prudkých pôrodných sťahoch i kliatby.

„Leopold!“ zrevala nenávisťne pri jednom zvlášť silnom sťahu a dodala čosi, čomu nerozumeli, v reči, ktorú nevedeli rozlíšiť.

Babica aj záhradníčka pri mrazivom výkriku ustrnuli. Vymenili si pohľady, v očiach jediná otázka: vari nemyslí táto žena ich vznešeného pána Leopolda? Než ju zachvátili pôrodné bolesti, dožadovala sa vraj audiencie uňho... Že by bola jeho konkubínou? Takáto špinavá tuláčka...? Nie, tomu neverili. Povedali im, že žena z posledných síl dorazila pred brány paláca Mediciovcov a gardisti ju odmietli vpustiť dnu. A tak začala rodiť rovno na dlažbe pred palácom. Vydesení gardisti ju odniesli na nádvorie a lokaji bežali upovedomiť ich veličenstvá, toskánskych miestodržiteľov Leopolda a Máriu Ludoviku. Ženu zatiaľ preniesli do domca záhradníka Simona a jeho ženy. Tá utekala po pôrodnú babicu, ktorá nedávno pomáhala s pôrodom jej vlastného syna.

Babica si navlhčila ruku a siahla žene medzi nohy. Budúca matka zaúpela, no babica dokázala nahmatať dieťa. Slabé, malé. Jemnučký zadoček. Medzi očami sa jej zjavila ustarostená vráska. Voľnou rukou zatlačila na brucho. Opatrne otáčala dieťa, ako sa dalo. Potom vstala a pri ďalšom sťahu oboma rukami tlačila na život v lone. Za matkinho revu po kúskoch posúvala dieťa von. Záhradníčke nakázala sadnúť si žene medzi nohy a hovoriť jej, čo vidí.

Vtom sa otvorili dvere. Záhradníčka vyskočila a hlboko sa uklonila pred mužom oblečeným v čiernom. Bol to doktor Krištof de Molinari, osobný lekár ich výsostí arcivojvodu Leopolda a jeho vznešenej manželky Márie Ludoviky. Obe ženy naňho zaskočene pozerali.

Čo tu robí urodzený lekár?

Doktor zamračene odhadoval aktuálny stav rodičky. „Pustite ma. Exceľencia ma vyslala, aby som sa o ňu postaral,“ ukázal rukou na ženu zaliatu potom a krvou.

Babica nechápavo žmúrila na dvorného lekára. Poslala ho sem jeho excelencia? Že by táto žena skutočne mala niečo so vznešeným pánom Leopoldom?

„Nepočula si, ženská?! Odstúp!“ okríkol ju spupne de Molinari. „Čo si jej dala?!“ podozrievavo fľochol na pohár s vínom, v ktorom rozoznal zvyšky nejakej zmesi.

„Imelo, vaša milosť, na posilnenie...“

„Tie tvoje tinktúry ju privedú do hrobu.“ De Molinari sa sklonil k rodičke a babicu odstrčil nabok. Čiernovlasá žena zatiaľ vyčerpane klesla na vanú. Lekár otvoril svoj kufrík. Vyťahoval rôznorodé kovové náčinie. Žene sa od údesu rozšírili oči. Vykrikla. Nikto si ju nevšímaval. Babica zreferovala doktorovi, čo doteraz zistila a o čo sa pokúšala. De Molinari sa tváril nevšímavo. Bez slova si kľakol medzi ženine nohy a siahol do jej vnútra.

„Ruky, vaša milosť, musíte si umyť ruky!“

De Molinariho studené oči sa zablýskali. „Počuj, ženská, uvedomuješ si, kto si ty a kto ja?! Zmizni! Vypadni z chyže, tu ťa už nikto nepotrebuje!“ rozkríkol sa.

Babica preglgla. S lútosťou sa pozrela na rodičku, ktorá vyzerala, že čo nevidieť omdlie. Tuláčka s vypätím všetkých síl vrtela hlavou, akoby chcela naznačiť, aby ju babica neopúšťala. Vzápätí jej telo znovu ovládol prudký krč, až ju skrútilo do sedu. Zrevala od bolesti, keď jej nový život derúci sa na svetlo sveta trhal vnútornosti.

Babica odstúpila, ale neodišla. Pozorovala, ako si lekár chystá kliešte, ktoré ona odmietala použiť. Zadívala sa na chuderu ženu, ako sa nadychuje pred ďalším sťahom. Ich pohľady sa spojili.

Vtom babicu myklo od hrôzy. V ženiných búrkových očiach zazrela to,

čo iným zostávalo skryté. V žilách jej z toho zamrzla krv. Zbadala obrovskú lásku dvoch mužov, zbadala merice krvi, oheň, požiar, ktorý strávi svet...

Jej dieťa musí prežiť, inak všetci zomrú...

Vtom sa za oknom čosi mihlo. Babica zvrtila hlavu a uvidela troch chlapcov.

Sedemročný arcivojvoda František, šesťročný arcivojvoda Ferdinand a štvorročný Karol, synovia ich pána, vznešeného Leopolda, zvedavo nazerali dnu. Tvár najstaršieho syna Františka horela vzrušením. Aristokratický nos pritískal na špinavú okennú tabuľu. Zato Ferdinand s malým Karolom akoby sa nevedeli rozhodnúť, či utiecť, alebo zostať. Ferdinand nakoniec spoza okna zmizol, ale malý Karol zostal. Zachytil babicin pohľad. Veľkými modrými očami vydesene pozrel na ženu na lôžku nasiaknutom krvou. Potom zbadal nenávideného doktora de Molinariho. Ten akurát strčil do ženinho tela kliešte a skrútol ich. Žena zarevala a mykala sa, akoby mala rovnaký záchvat, akým trpel on.

Karol vydesene odskočil od okna a stratil sa babici z dohľadu. Zato Františkove oči sa rozšírili zverským nadšením. Žena s výkrikom naposledy zatlačila. De Molinari jej z lona vytiahol dieťa zovreté v kliešťach. Prestrihol pupočnú šnúru, rukávom si utrel pot a takmer ľahostajne nakázal záhradníčke, aby sa postarala o neporiadok.

Neporiadok... blysko hlavou babici.

„Rodička stratila priveľa krvi. Musela by to byť Božia vôľa, aby prežila,“ skonštatoval sucho.

Žena bola skutočne až mŕtvolne priesvitná. Bez pohybu ležala v krvavých plachtách. Neustále z nej unikala krv. Babica si uvedomila, že placenta ešte nevyšla z tela.

„Vaša milosť, keby ste mi dovolili...“ ozvala sa, ale de Molinari autoritatívne dvihol ruku.

„Nemiešaj sa mi do práce! Budem referovať ich excelenciám, ako nezodpovedne a hrubo ste pochybili.“

Babica vytreštila oči. „P-pane, a-ale placenta...“

„Čuš! Prac sa!“ rozkázal jej. K nosu si pritisol navoňanú vreckovku. Z pachu potu, krvi a moču, ktorého bola plná chyža, ho napínalo.

Zvýšené hlasy ženu na lôžku prebrali, zrazu roztvorila oči. Natiahla zoslabnuté ruky k dieťaťu. De Molinari nakázal záhradníčke, ktorá dieťa umývala, aby matke vyhovela.

Tenké ruky s vystupujúcimi žilami hladili drobnú hlávku s jemnými vláskami. Búrkové oči sa dojmavo upierali do rovnako búrkových, no ešte nevinných. Matka odchýlila popukané pery a po latinsky začala ševeliť čosi, čomu rozumel len doktor de Molinari:

„Nemáš priateľov... nikto ťa nemiluje... Všetci ťa iba potrebujú. Ja,“ zdô-

raznila, „ja som Ťa ľúbila... A ty ma zabíjaš...“ Po týchto slovách sa zadívala na de Molinariho, ktorý sa zatváril zdesene, a na babicu, ktorá jej nerozumela, ale zároveň akoby jej bolo všetko jasné. „Želám ti, aby ste ty aj všetci tvoji potomkovia zažili takú bolesť a strach ako ja. Uvidíš, aké to je byť odvrhnutý a opustený... Aké to je, keď sa rúca všetko, v čo veríš. Nech sa zrúti všetko, čoho sa chopíš, celá habsburská ríša!“ zrevala zrazu z plného hrdla.

Telo sa jej naplo ťa luk ako pri milostnej extáze. Bábätko skĺzlo z lôžka, no babica ho stačila zachytiť. De Molinari sa vyľakane díval na ženu, ktorej na moment zažiaril v očiach plameň vášne, nespochybniteľnej vášne... Vyčerila zuby. Ako pomstychtivá ťelma.

A presne vtedy z nej vprchal život. Jej voľakedy dokonalé telo bolo vychudnuté na kosť a skrútené v kĺči, doširoka roztvorené oči upierala na lekára, akoby ho videla aj po smrti, a cerila zuby ako pred smrtonosným útokom.

„Musela byť posadnutá,“ vyhlásil de Molinari a pokrižoval sa. „Nuž dobre. Odpracte telo, zavolajte kňaza, nech duša dôjde pokoja. Ja odnesiem dieťa mníškam, nech sa postarajú o sirotu. A ty si ešte tu?“ zagánil na babicu, ktorá hneď sklopila zrak. Zdvihla ho, až keď sa lekár pobalil a s dieťaťom v náručí vyšiel z pochmúrneho domca do hrejivého denného tepla. Počula, ako bábätko plače.

Babica zachytila záhradníčkin zdrvený pohľad. Nepovedala však nič. Myslela len na to, že v očiach dieťaťa zachytila veľkú lásku. Veľké odhodlanie. Nesmierne utrpenie. A jeho výsosť malý arcivojvoda Karol v ňom nájde svoj osud... Tolko vyčítala z očí mŕtvej matky.

Osud arcivojvodu Karola je neochvejne spútaný s novorodeniakom.

A osud krajiny závisí od Karolovho života.

Ak jeho milosť Karol zahynie, zahynie aj rakúska monarchia. Babica pristúpila k mŕtvej žene a zatlačila jej oči. Všimla si, že na krku sa jej ligoce umne kovaný zlatý náhrdelník zdobený zirkónmi.

Vzala jej ho.

A teraz nech sa stane, čo sa stať má.

Uhorsko, Pešť, december 1786

Jozef II. Habsburský, cisár Svätej rímskej ríše nemeckého národa, uhorský, český, taliansky, chorvátsky a slavónsky kráľ a rakúsky arcivojvoda, sa viezol v jednoduchom koči pod tajnou identitou grófa Falkensteina. Meno podedil po milovanom otcovi Františkovi I. Lotrinskom. Využíval ho na početných inkognito cestách po monarchii. Cestoval, aby spoznal krajinu, ktorej vládne, jej obyvateľov a ich potreby. Málokomu priznal, kto v skutočnosti je. Poskytovalo mu to slobodu a pocit šťastia, že unikol protokolu. Tvárou sa mu mihol úsmev, keď si spomenul na epizódu s ruskou nevoľníčkou, ktorej sa zase a znovu zmocňoval. Jej majiteľ ho za to takmer zmlátil – netušiac, že gróf Falkenstein je vtedajší následník rakúskeho trónu.

Jozef II. zachytil znudený výraz svojho synovca. Syn toskánskeho miestodržiteľa Leopolda, arcivojvoda František, len nerád sprevádzal svojho pannoníka a príbuzného na cestách. Nespájali ich ani len rovnaké záujmy. František bol veľmi vzdelaný, rozhladený, ale nevidel vo vzdelanosti prostriedok pomôcť poddaným ako Jozef. Zastával názor, že všetci sa narodí tam, kde im to určil Boh, a tak to má aj zostať.

Cisár si Františka napriek tomu vyvolil za svojho nástupcu. V štyridsiatich piatich rokoch síce nebol taký starý, aby nemohol splodiť vlastných potomkov, ale po dvoch nepodarených manželstvách a mŕtvych deťoch stratil chuť na povinné monarchistické plodenie následníkov. Prvá manželka Izabela Parmská ho nesmierne ponížila, keď mala pletky s jeho vlastnou sestrou Máriou Kristínou. A druhá manželka mu bola odporná, hoci ona ho, žiaľbohu, milovala. Dokonca mu padlo vhod, keď zomrela na kiahne. A potom už spoznal len jedinú ženu, ktorá jeho zatvrdnuté srdce na moment prebudila z celoživotného zimného spánku. Privádzala ho takmer do nepríčetnosti, pretože on oheň v jej srdci zažať nedokázal.

Vybrala si iného.

Jemu láska skrátka nebola predurčená.

Opájal sa teda láskou k svojmu ľudu.

Jozef II. opätovoľ synovcov zamračený pohľad. Často si kládol otázku, či

z neho raz bude skutočne dobrý panovník. Na túto tému hodiny debatoval so svojím radcom, kancelárom Wenzelom Antonom, kniežaťom von Kaunitz-Rietbergom. Kancelár prišiel so skvostným nápadom oženiť mladíka s niektorou uvedomelou šľachticnou, ktorá by mu nenápadne pritiahla opraty a viedla ho smerom, akým Jozef II. potrebuje. Kaunitz bol odjakživa čarodejník, jeho schopnosti využívala už jeho matka Mária Terézia. Pre princa Františka vyčaril ideálnu nevestu, princeznú württemberskú. Mladá aristokratka sa v tejto chvíli v saleziánskom kláštore priučala umeniu budúcej manželky cisára Svätej ríše rímskej nemeckého národa, kým obaja mladí nebudú pripravení na výnimočný dynastický zväzok.

Dvaja muži rozdielných pováh a názorov cestovali v nekončiacom tichu. Za sebou už mali návštevy v Prešporku či v Trnave a teraz mierili do Budína a Pešti. V Budíne chcel Jozef II. zísť do svojho hlavného pozemkovoknižného úradu kvôli katastrálnym vymeriavacím prácam a spisbe pozemkových kníh vlastníkov pozemkov bez ohľadu na stavovskú príslušnosť. V Pešti sa zase chystal zúčastniť malej oslavy svojho obľúbeného klerika, ktorého spolu so zopár ďalšími dával za príklad ostatným skostnateným kňazom, nechotným uznať, že vzdelaný ľud znamená pre krajinu prínos, nie pohromu.

O mladom kňazovi Maksimilijanovi Vrhovacovi naposledy počul pred tromi rokmi v nepeknej tragickej záležitosti. Vrhovac k nemu vyslal rýchleho posla s prosbou o milosť pre odsúdených chorvátskych mladíkov. Posol dobehol vyšťavený a na pokraji síl. Na Jozefa II. urobil dojem učení spôsob jeho reči a odhodlanosť, s akou sa chopil svojho poverenia. Preto neváhal a mladého Janka Lackoviča prijal do svojich služieb ako kapitána kráľovskej gardy. Čím viac múdrych ľudí bude mať okolo seba, tým lepšie.

Jozef II. život odsúdencom nezachránil. Lackovič sa nestihol vrátiť na Grič s jeho milosťou. Mrzelo ho to. Jeho ministri gróf Pergen a barón Reischach mu predložili príslušné listiny a precedensy z obdobných prípadov, aby ho presvedčili o správnosti svojho rozhodnutia buričskú bandu neodkladne popraviť. Cisár sa s trestami smrti nestotožnil, ale musel uznať, že jeho štátnici sa neunáhľili. Zbojnícki chlapci boli zrelí na šibenicu. Prepadávali pocestných, útočili na kňazov, vykrádali zemianske kúrie, likvidovali armálesy, podpálili kostol, znásilnili niekoľko dievčat a rozvracali pokoj mesta Grič takým závažným spôsobom, že v Chorvátsku a Slavónii upadal obchod aj morálka.

Cisár a kráľ precitol z úvah až pred bránami Budína. Za hradbami sa týčili vysoké veže dobre známeho mesta, sídla kráľov a uhorskej koruny, ktorú dal ako nepotrebný, podľa neho už čisto múzejný kus, odviezť do Viedne. Taká rároha. Stará, zájdená, s kopou zbytočne drahých kameňov. Ešte aj kríž mala nakrivo.

Jozef II. pocítil vzrastajúce vzrušenie z nadchádzajúcej práce. Aj jeho oduť synovec František sa odrazu prebral. Vedľa jeho okna sa objavil galopujúci

mladý gróf István Orlyovics, Františkov pobočník. Jozefovi neušlo, že si vymenili akési znamenie, ktoré nepochybne znamenalo, že si nudnú cestu spestria dobrým jedlom, skvelým pivom a švárnymi uhorskými devami.

Jozef II. si vzdychol. Osemnásťročný princ František asi nikdy nedospeje a kým bude konečne zrelý na ženbu, jeho nevesta v saleziánskom kláštore zvädne ako stará panna.

Arcivojvoda František nebol v spoločnosti svojho pobočníka grófa Orlyovicsa už ani zďaleka taký otrávený, ako keď musel čušať po boku príliš vážneho cisára a kráľa, ktorý v záujme monarchie všetkým vrátane seba priťahoval opasky. Za čias jeho matky hýrili paláce prepychovými neviazanými zábavami. No stačilo šesť rokov vlády tohto maniakálneho panovníka a všetko takmer upadlo do zabudnutia. Jeho strýko a cisár hlásal, že pán nie je ničím viac než sluhom ľudu a podľa toho sa musí aj správať. Arcivojvoda František ho mal plné zuby. Posledné dva povinné roky života vo Viedni by boli hotovým očistcom, keby ho nesprevádzal verný priateľ z detstva. Aj teraz si urobili zastávku v hostinci, kde si vyhliadli dve čeladníčky a zmocnili sa ich v izbiciach, ktoré im hostinský ochotne poskytol. Mladí páni sa zo srdca smiali na tom, ako veľmi ich tie chuderky ženy túžili nasledovať do Viedne. František sa práve pohoršoval nad ich naivitou, keď mu do uší doľahlo neslušné slovo vyrieknuté dievčenským hlasom.

„... *marha*? Hovädo?! Ako niečo také mohlo...“

Dievča na zlostný pokyn svojho spoločníka zmlklo a neisto sa odvrátilo.

Františkove oči sa na moment stretli s búrkovými dúhovkami pod veľkým slameným klobúkom s farebnými stuhami, spod ktorého vykúkali gaštanové vlasy upevnené do uzla. Dievča malo oblečené košielkové šaty anglického typu z batistu s hladkým živôtikom, dlhými rukávmi a krátkou vlečkou. Výstrih aj okraje rukávov zdobili volániky a pás zvýrazňovala vzhľad uviazaná šerpa. Dievča hlboko pokleslo v kolenách. František sa povýšenecky pozrel na pobaveného Istvána Orlyovicsa.

„Nesluší sa, aby sa dáma, aj keď ešte skôr dieťa ako žena, vyjadrovala takto vulgárne,“ povedal posmešne rakúsky princ.

Dievča zdvihlo hlavu. Zadávalo sa do sivých očí mladého muža s pretiahnutou tvárou a zrumenenými lícami na inak dosť popolavej pokožke. Vedľa neho stál muž ušlachtilých črt, ktorého tmavé, až čierne oči ju prepaľovali do špiku kostí. Cítila, ako jej do líc stúpa neželaná horúčava. Tohto nepoznala, ale toho prvého áno. Bol to samotný následník rakúskeho trónu. Ani vo sne sa jej neprisnilo, že ju niekedy osloví.

„Odpustite, výsosť,“ zamumlala zahanbene. „Práve som s otcom Bernolákom rozoberala dielo *Etelka* od Ondreja Dugoniča...“